

DIÁKSZOCIÁLIS KÉRDÉS ÉS SZELLEMI PROLETARIÁTUS.

I.

Sajtó és közéleti tényezők gyakran a diáksegítés különböző formáit, az ösztöndíjakat, kollégiumokat, menzákat illették a közelmúltban azzal a váddal, hogy mesterségesen tenyésztik a szellemi proletariátust.

Igaz ez? Felelős-e a diáksegítés részben vagy egészben a szellemi proletariátus keletkezéséért? Hol a hiba, lehet-e segíteni rajta és hogyan?

Mindenekelőtt szétválasztandó fogalom: a szellemi munkanélküliség és a szellemi proletariátus fogalmai. A szellemi munkások munkanélkülisége éppúgy az ország gazdasági viszonyainak függvénye, mint a fizikai munkások munkanélkülisége. Gazdasági katasztrófák ideig-óráig a munkanélküliség nyomorúságába dönthetnek kitűnően képzett, kiváló munkaerőket is. Ám a normális viszonyok helyreálltával ezek valahogyan ismét megtalálják a maguk helyét, — hacsak időközben testben és lélekben meg nem törtek és nem lettek alkalmatlanná a valódi szellemi munkára. Ez esetben csakugyan belekerülnek a szellemi proletariátusba.

A szellemi proletariátus zömét azonban azok alkotják, akik már eleve minden igazi hivatottság nélkül kerültek magasabb iskolákba és sem természetes tehetség, sem családi hagyomány vagy gondosabb nevelés révén nem tudtak alkalmassá válni a vezető szellemi munkára. Hiányzik belőlük az egyéniség átütő ereje, mely minden körülmények között kiküzdí a sikert, — de ügyel-bajjal elvégezték iskoláikat, diplomát szereztek és most minden áron nyugdíjjal kecsegtető, biztos diplomás állást akarnak, lehetőleg az államtól. Tényleges tudásuk, képességük minimális — ezért a szellemi életben nem kívánatos elemet jelentenek — viszont az egyszerű és valóban nekik való munkákra nem vállalkoznak. Ha nem jutnak álláshoz — kész a forradalmár.

A szellemi proletariátusnak csak annyi köze van a szellemi munkanélküliséghez, mint a gyenge, öreg, beteges fizikai munkások csoportjának a fizikai munkanélküliséghez — t. i. gazdasági pangás idején ez a csoport lesz legelőször munkanélküli.

A szellemi proletár nem azért szenved, mert műveltséget kapott, hanem azért, mert alapjában véve félművelt ember, aki kapott ugyan egy csomó ismeretet, de sehol sem kapta meg az igazi nevelés lényegét, azt a képességet, hogy alkalmazkodjék a különböző életkörülményekhez. A szellemi proletariátus ilyen értelmezésben nem más mint még éretlen, vagy már megromlott emberanyag, a magas műveltség mázával és papiros-kvalifikációjával.

Szellemi proletárok vannak minden kultúrországban, de nálunk Magyarországon rendkívül sokan vannak — és ez a jelenség nem újkeletű. Már II. József említi egy 1784-ben kelt rendeletében, hogy a nem nemes ifjak túlnagy számban tódulnak a magasabb iskolába és ott nem érnek el megfelelő eredményt. Ipar, földművelés, kereskedelem azonban megsínylik a tőlük elvont java. munkaerőt. Elrendeli a császár, hogy ezentúl gimnáziumokba csak jeles bizonyítványú parasztfiúkat és legalább jó bizonyítványa polgárfiúkat vegyenek fel. (Helytartótanács iratai. Litt.-pol. Normálé F 7, p. 1.) Kötelezővé teszi a tandíjat is, melyből ösztöndíjakat tűz ki a legjelesebbek számára.

A reformkor reálpolitikusainak, Sándor Lipót és József nádor iratait lapozgatva lépten-nyomon találkozunk a szellemi proletariátustól, mint az állam és a társadalom veszedelmétől való félelemmel. „Száz év múlva annyi lesz a lateiner, hogy megeszik egymást“ — mondotta József nádor. (Vay, Régi Magyar Társasélet L. 408 1.) Széchenyi jóformán minden nagyobb munkájában sürgeti a „kiművelt emberfők“ sokasítását — de látja ő is a szellemi proletariátus és munkanélküliség veszedelmét egyrészt abban, hogy a magyar ifjúság java távortartja magát a valóban hasznos gyakorlati pályáktól és csak a jogászkodás van kedvére, — másrészt abban, hogy ha van is alaposan képzett szakemberünk, az éppen az általános kultúrátlanság miatt nem tud elhelyezkedni. Fél-századdal ezelőtt, Trefort nagy iskolaépítő tevékenysége idején az ellenzéki sajtó állandóan napirenden tartotta az egyetemet végzett, de elhelyezkedni nem tudó ifjak szomorú sorsát. De aggasztotta a „beteges hajlam a gimnázium felé“ ezt a nagy minisztert:

magát is, ki éppúgy mint II. József, az ország ipari fejlődését féltette (1. 1884 jan. 22-én mondott országgyűlési beszédét). Találkozunk a szellemi proletariátustól való félelemmel a múlt század végén is a nők egyetemi tanulmányaiért vívott harcokban.

Manapság a szellemi proletariátus és a munkanélküli diplomások problémája különösen aktuális. Az utóbbit a nehéz gazdasági viszonyok magyarazzák. De ha valamely állást kell betölteni, akkor megdöbbentő látni, hogy a jelentkezők százai között, akiknek papíron megvan a kvalifikációjuk, mégis alig akad valóban alkalmas ember.

Vájjon mi az oka, hogy nemzetünk ennyire hajlamos a szellemi proletariátus termelésére? Ilyen krónikus baj nem lehet egyes intézkedések következménye. Sokkal mélyebben vannak gyökerei — egészen a magyar lélek mélyében és a magyar társadalom szerkezetében.

A magyar ember mindenkori ideálja az úr — akit tisztelnek és aki parancsolhat. Az angolszász ember ideálját, a gyakorlati szellemű, dolgozó, termelő embert, nálunk a lelke mélyén senki sem becsüli eléggé. Maga a dolgozó ember sem — a gyermekéből urat akar nevelni.

II. József korában a jobbágy fiának egyetlen lehetősége arra, hogy magasabb rendbe kerüljön, az iskola volt. Akkor nemesek és jobbágyok voltak, — ma pedig vannak úriemberek és szegényemberek. Ha jogi különbségek nincsenek is már, a társadalmi különbség megvan — annak áthidalására pedig ma úgy mint 150 évvel ezelőtt, jóformán egyetlen mód az egyetemi végzettség. Mert az úriember fogalmáról mindenkinek megvan a saját meghatározása — de általában és tágabb értelemben ez alatt a diplomás embereket szokták Magyarországon érteni. A diplomának különös varázsa van, ez a modern kor nemeslevele. Ha a szegényember fia megszerzi, egy csapásra átkerül a szegényemberek kasztjából az úriemberek kasztjába, egy más világrészbe. Ez a változás néha jelent anyagi előnyt is, de nem mindig. Társadalmi előnyt azonban feltétlenül jelent. Kormányzat, közigazgatás és társadalom mind más hangon beszél vele és ha holta napjáig nem termel egyetlen egészséges gondolatot sem és tehetségtelen, improduktív tollragóként tengődik nyomorúságosan a megye, város, vagy állam nyakán, akkor is összehasonlíthatatlanul más bánásmódban lesz része, mint apjának, aki iparos volt, gazda vagy

napszámos. Könnyen megfigyelhető sok hivatalunkban, hogyan *kezelik* a szegényemberek és hogyan az úriemberek ügyeit. Ha a lényegben nem is, a formában nagy a különbség. A szegényemberben, amikor azt látja, hogy öt órák hosszat várakoztatják, míg pl- az ügyvéd úr bejelentés nélkül rögtön bebocsátást nyer a szolgabíróhoz vagy más földi hatalmassághoz — akkor érlelődik meg benne a gondolat, hogy a fiából minden áron ügyvédet nevel.

A magyar nép nagyratörő és ideális lelke nyilvánul meg abban, hogy arra törekszik, amit a legbecsültebbnek ismer — talán nem is gondolva a jövedelmezőségre.

Növeli a veszedelmet a magyar társadalom szerkezetének sokat emlegetett régi hibája, az hogy a polgári középosztály rétege papírvékony és nemzeti szempontból még ez sem szerencsés összetételű. A gyáros, a kereskedő, az élelmes üzletember nálunk szerencsétlenségünkre ritkán alkalmas arra, hogy egészséges gondolkozású magyar gyerekek ideálja, követendő példája legyen. Nálunk az iparnak, a kereskedelemnek nem sikerült átvennie a köztudatba azt a gondolatot, hogy az ő tevékenységük valóban tiszteletreméltó és hasznos szolgálata a köznek. A polgári középosztály más boldogabb országokban hatalmas pályaudvar, ahol hosszabb időre, legalább egy-két generációra megáll egy-egy nagyrahívott család vonata és anyagiakban úgy, mint kultúrában megerősödve rohog tovább a szellemi vezérség felé. Nálunk azonban árva bakterház, ahol nem állnak meg a gyorsvonatok. Mindenki kályhafütőből akar bíboros lenni — Martinuzzi tehetség nélkül.

Itt olyan bajjal állunk szemben, amin nem lehet máról-holnapra segíteni. A gyógyszer: a produktív munkának és a produktív embertípusnak nagyobb megbecsülése. Meg kell értetni széles néprétegekkel, hogy a szellemi vezérség tiszteletreméltó ugyan, de külön elhivatottság kell hozzá és a diploma magában véve még senkit sem tesz erre képessé. Tehetségtelen, terméketlen, diplomásoknál pedig többre kell becsülnie a köznek azokat, akik sikeresen és tehetségesen termelnek anyagi javakat.

Amíg ezekben a dolgokban meg nem változik az emberek gondolkodása (már pedig a változásnak felülről kell indulnia, mert gondolatok a társadalomban csak felülről lefelé terjednek) addig Magyarországon mindig meglesz a hajlandóság a szellemi pályák előzönlésére.

II.

Iskolaügyi intézkedésekben, diáksegítésben nem kereshetjük a szellemi munkanélküliség igazi okát, mert ez, mint lényegében gazdasági jelenség, csak a gazdasági viszonyokban rejtőzhetik. A szellemi proletariátus keletkezésének fő okai sem itt vannak, hanem amint mondtuk, a magyar társadalom szerkezetében és világnézetében. Mégis, megállapítható e téren is bizonyos felelősség. Be kell vallani, hogy a háború utáni évtizedben elég keveset törődött a kultúrpolitika az egyetemre bocsátandók szelekciójával. Az egyetlen ilyen irányú nagy kísérlet, a numerus clausus, nem oldotta meg a kérdést.

A háború utáni évek diákszociális gondoskodását a tervszerűtlen rögtönzöttség jellemezte — hiszen az események hatása alatt sietve kellett cselekedni és hetek alatt létesíteni olyan intézményeket, melyek a harmonikus embernevelés hazájában, Angliában, századokon át fejlődtek (p. o. a kollégiumok). Ezek szükségessége nálunk a háború után máról-holnapra lett nyilvánvaló. Két menekült egyetem és a menekült diákok ezreinek nehéz helyzete tették égetővé a kérdést. A kormány menzákat és ideiglenes jellegű diákszállásokat rögtönzött és azokat ingyen vagy névleges díjért engedte át a menekült és a frontokról hazaözönlött tanulóifjúságnak. Egyházi körök és társadalmi alakulatok szintén állítottak fel diákotthonokat, menzákat. Így sikerült pillanatnyilag megszüntetni a diákok hajléktalanságát, égbekiáltó nyomorúságát.

A bérházak lakásaiban, hivatali helyiségekben, kiürített iskolákban és kaszárnyákban berendezett otthonok között volt egy-két türhely — a diákok túlnyomó nagy része mégis teljességgel meg nem felelő lakásviszonyok közé került, szomorú, szalmazsákos tömegszállásra, nyomortanyára. (P. o. a pozsonyi egyetem 60 diáklánya éveken át lakott egy budai iskola tornatermében.) A nyomortanyák ezután éveken át fogadtak be új diákgenerációkat és idővel éreztetni kezdték rossz hatásukat. A rögtönzött „kollégiumok“ menekülők feje fölé adott fedél voltak, de nem magasabb tanulmányok végzésére alkalmas helyek. Zsúfoltság és nyomorúság demoralizáló légkörében nevelték a jövő szellemi vezéreit. A jövő intelligenciája az évszámra való ittlakással kényelem, esztétika, sőt hygiéne terén is hozzászózott

a legelső és legkevésbé kívánatos életstandardhoz, ahhoz az igénytelenséghez, amelyik veszedelmes, mert már kultúrátlanságot jelent. Másrészt az ilyen intézmények jóformán semmit sem nyújtván a pusztai lakhatási lehetőségen kívül, nem is szedhettek komoly díjakat és az ifjúság tömegei úgyszólván ingyen, havi 4—8 vagy 10 pengőért laktak bennük. Segélyek, kedvezmények, ingyenes menzajegyek kritikátlan osztogatása hova-tovább odajuttatták a helyzetet, hogy a valamennyire is élelmes diáknak kevesebbe került az ideiglenes kollégiumban lakva egyetemet végezni, mintha valamely szakiskolát látogatott vagy valamely ipart tanult volna. Állam és társadalom ugyanis igyekeztek emberségi és méltányossági szempontból lehetővé tenni az egyetemi tanulmányok elvégzését azoknak a menekült és volt katonadiákoknak, akik hazulról egy krajcárt sem kaptak. Az évek folyamán azonban ezek lassanként elfogytak és helyükre kerültek mások, akik se menekültek, se katonák nem voltak, csak egyben hasonlatosak elődeikhez — hazulról ők sem várhattak semmi támogatást. Évről-évre több olyan diák jelentkezik az egyetemeken, akinek se pénze, se jó bizonyítványa, se tehetsége — csak éppen nincs kedve a kapához, kaszához és azt óhajtja, hogy az állam adjon neki négy éven át ingyen kosztot, kvártélyt, oktatást és diplomát — hogy azután ő kényelmesebben élhessen. Itt már nyilvánvalóan szellemi proletárjelöltekről van szó, akiket távol kell tartani az egyetemtől. Igaz, hogy ezekből valószínűleg jó földműves sem lesz, de legalább ne pusztítsák a köz pénzt,

E ponton felmerül a kérdés, hogy egyáltalán szükség van-e ma diáksegítésre, mikor amúgy is sok a diplomás. Itt meg kell gondolnunk, hogy az államnak nemcsak az az érdeke, hogy minden diplomás állásra jusson diplomás ember, hanem az is, hogy a legalkalmasabbat állítsa oda. A diáksegítés teljes megszüntetése esetén viszont valószínű, hogy éppen a legalkalmasabbak közül igen sokan elesnének. Ezért helyes az, hogy van diáksegítés és nem mondhatjuk, hogy túlsók lenne belőle.

A diáksegítés talán azért tűnik fel túlzottnak, mert igen sokféle formában jelentkezik és rendezetlen. A tényleges segítés azonban még alig mondható elégnek.“ Legkomolyabb, legjelentősebb eszközei az internátusok. Komoly diáksegítést az az internátus jelent, ahol a havi lakbér 8—10 P körül van, de semmiestre sem több 20 pengőnél. Az internátusi hely elnyerése már

úgyszólván maga is lehetővé teszi az egyetemi tanulmányokat. Lássuk, hozzávetőleg hány ilyen hely van jelenleg?

Budapesten a műegyetemnek, a közgazdasági karnak és a tudományegyetemnek van összesen 8926 hallgatója.

Ezek számára Budapesten a következő olcsó állami internátusok adnak hajlékot:

Horthy Kollégium	450 ágygal
Collegium Medicum	113 „
Sarolta Otthon	61 „
Bethlen Margit Otthon	31 „

összesen 655 ágygal.

Szegeden az újonnan épült kollégium erősen felvitte az arányszámot. Az egyetemnek van 1458 hallgatója és az ottani

Horthy Kollégiumban elfér 260 fiú és 140 leány — összesen 400 diák.

Debrecennek van 1189 diákja.

A Tisza-kollégiumban van	70 ágy
A Horthy Miklósné-otthonban van	20 „

összesen 90 ágy.

Pécsett beiratkozott 1246 diák.

A Nagy Lajos-kollégiumban van	148 ágy
Az Erzsébet-kollégiumban van	65 „

Összesen 213 ágy.

Látnivaló, hogy az egyetemi ifjúságnak aránylag kis része (10.6%) kapja meg az olcsó internátus nagy kedvezményét. Szegeden a hallgatók 28%-a, Pécsett 17, Budapesten és Debrecenben 7—8%-a lakik az említett internátusokban.

Igaz, hogy a felsoroltakon kívül még sok más internátus, kollégium és otthon van a vidéken is, a fővárosban is, de ezek legnagyobb részében a havi bér lényegesen magasabb, úgyhogy már alig számítható diáksegítésnek. Ezeket nem számítottuk, de az ebből eredhető hibaforrást is ellensúlyozza az, hogy viszont nem vontuk le azokat a helyeket, melyeket az előbb felsorolt olcsó kollégiumokban az egyéb főiskolák hallgatói foglalnak le.

Az olcsó internátusok költségeit természetesen az állam fedezi. Internátusokra és egyetemi ifjúság segélyezésére az 1928—29.

évben 360.000 pengőt irányzott elő az állami költségvetés. A vidéki kollégiumok és a budapesti Medicum menzával kapcsolatosak. A menzákon a napi ellátás reggeli, ebéd, vacsora teljes díja mintegy havi 30—40 pengő, itt azonban az ingyenességtől kezdve a teljes díj fizetéséig sok fokozat van. A kedvezmények rendszere minden menzán más és messze vezetne, ha valamennyit ismertetni akarnók.

Kollégiumon és menzán kívül fontos módjai még a diáksegítésnek a tandíj-, szigorlati-, tankönyv-, ruha-, betegápolási s egyéb segélyek. Ezekről Budapesten központilag az Országos Magyar Diáknyomorenyhító Akció, Szegeden a Diákvédő iroda, Pécsen a Diákjóléti bizottság igyekszik gondoskodni — ezenkívül fontos munkát végeznek a kari segítőegyesületek p. o. Műegyetemi Segítő Egyesület, Orvossegítő stb.

Mindezek a diákjóléti szervek és intézmények egymástól függetlenül alakultak és egymástól függetlenül különböző elgondolások szerint működnek.

A vezetők régóta érzik, hogy ez a heterogenitás nem válik javára a diákszociális ügynek. Ami jogos panasz van a diáksegítés ellen, az csakis ebből a rendszertelenségből, az egységes elgondolás hiányából ered. Elérkezett az ideje annak, hogy a diáksegítéssel foglalkozó szervek valamely *központi szervezetet létesítsenek és közösen megállapítsák a diáksegítés vezérelveit, megállapítsák a segélyezés módjait, felosszák egymás közt a munkát és mindenekelőtt tegyék rendszerré a segítendőők szelekciójának feltételeit.*

III.

A diákszociális kérdés sarkpontja a segélyben részesítendőkhelyes kiválasztása. Ezen fordul meg, hogy a diáksegítés óriási hasznot, vagy óriási kárt jelent-e az országnak.

Ma a különböző testületekben a legkülönbözőbb elvek érvényesülnek. Itt elsősorban a diák szegénységére, rászorultságára vannak tekintettel — ott könyörtelenül döntenek a bizonyítványok alapján — amott tekintetbe veszik az atya hazafias érdemeit is. Mikor a diákok döntenek, gyakran befolyásolja a döntést barátság, pájtáság, egyesületi politika. Gyakran tekintettel vannak a szülők társadalmi állására, néha a vallásfelekezetre is. És mindenütt

jelen van — néhol igen súlyosan esik latba — minden magyar dolgok rákfenéje, a protekció. „Kérem felvételét ingyenes helyre, mert erdészem vagy inasom fia, feleségem komornájának lánya, a főkortesem gyermeke.“ És megnyomorítjuk a magyar szellemi életet egy tehetségtelennel, — sok tehetségtelennel.

Akik komolyan foglalkoznak a diákszociális kérdéssel, érzik, hogy ebben a chaosban rendet kell teremteni, mert ma a legnagyobb jóakarat mellett is túlsók a lehetőség arra, hogy érdemtelének kapjanak, érdemesek pedig ne kapjanak segítséget.

A cél nyilvánvaló: azt az embercsoportot, melyet diploma elérése felé segítünk, úgy kell összeállítanunk, hogy abban a lehető legnagyobb valószínűséggel benne foglaltassanak a magyar ifjúság legjobbjai, a szellemi vezérségre hivatottak.

Ha volna módunk, eszközünk arra, hogy felismerjük, kik lesznek illetőleg kiből lehetnek a jövő nagy tudósai, művészei, mérnökei, kik lesznek alkotók, vezérek, államférfiak, akkor csakis ezek jöhetnének tekintetbe. De nincs ilyen eszközünk. Fialat gyerekek közül kell válogatnunk, akikben a legjobb esetben ígéretek vannak — igazi értéküket az élet fogja megmutatni. Nem tehetünk egyebet, mint hogy végtelen gonddal figyeljük ezeket az ígéreteket.

Csalhatatlanok nem vagyunk és a diákszociális kérdés azok közé tartozik, melyekben nem valószínű hogy bárki is tudna száz százalékig igazságos lenni. De keresni kell a megoldást, mert bizonyos, hogy lehet felállítani olyan rendszert, mely viszonylag mégis igazságosabb és helyesebb eredményre vezet a mai rendszert^{en}snél.

Ilyen rendszer felállításánál tisztáznunk kell, hogy milyen szempontokat akarunk figyelembe venni, milyen követelményeket állítunk fel. Nem képezheti vita tárgyát, hogy az első követelmény a *tehetség*.

De amilyen könnyű belátni, hogy a tehetség a legfontosabb követelmény, olyan nehéz megállapítani a tehetséget. Csak a bizonyítványra támaszkodhatunk — és az nem egészen megbízható. Eltekintve attól, hogy az osztályozás mértéke szinte minden iskolában más, közhely, hogy az életben gyakran elbukik a tisztajeles diák. A tisztajeles középiskolai bizonyítvány nem mindig eredeti tehetség jele — sokkal inkább általános pontos szorgalomé, — mely a későbbi években gyakran lapos közepszerűséggé hanyatlik.

Igazságtalan osztályozás sem tartozik a lehetetlenségek közé — a szervilis törtető jobb osztályzatot küzd ki magának, míg éppen a kivételes tehetségű gyerek, akiben sok energia forr, kerül néha összeütközésbe egy-egy elkeseredett vidéki professzorral és azután esetleg egész középiskolai pályáján rajta ragadnak a hármások.

A bizonyítványt, jobb híjján el kell fogadnunk a tehetség mérésének alapjául, de nem föltétlen érvénnyel. A bizonyítványon kívül legalább még egy támpontnak kellene lennie a diák tehetségére nézve. Ezek többfélék lehetnek — legajánlatosabbnak látszik a jelentkezőknek versenyvizsgára bocsátása, vagy lelkiismeretes, alapos pszichológiai vizsgálat. Az ilyen vizsgálat eredménye már hasznosan lenne egybevethető a középiskolai bizonyítvánnyal. Magában véve ebben sem lehetne teljesen megbízni, de ahol a kitűnő bizonyítvány mellett a pszichológus is kiváló szellemi tulajdonságokat jelezne, ott megnyugodhatnánk abban, hogy jól választunk.

A tehetség megítélésénél kell tekintetbe vennünk a diák külső életkörülményeit. Ha például egy tehetséges és egy középszerű diák közül az első menekült családdal és hat kis testvérrel együtt él egy odúban, nappal korrepetál és este moziban zongorázik, akkor valószínű, hogy a középszerű fog jobb tanulmányi eredményt felmutatni. Ezért kell külön beszámítani az anyagi és lakásviszonyokat, úgy mint a testvérek számát.

Ha így a jelöltek közül kiválogattuk azokat, akik tehetség dolgában reményt nyújtanak, szemügyre vehetjük a jelentkezőket a második szempontból is, melyet az átöröklött kultúra szempontjának nevezhetnénk. Megvizsgálunk, hogy milyen családi körülmények közül készül egyetemre a jelölt, milyen intellektuális nivójú szülők, rokonság között töltötte el gyermekkorát fogékony éveit. Ahol p. o. fizikai munkából élő szülők között látnánk felcsillanni a magasabbrendű szellemi érdeklődés jelét, azt a legjobb auspiciumnak vehetnénk. De efféle adatok hiányában, egyenlő tehetségű jelöltek közül, előnyben kellene részesíteni a diplomás ember gyermekét. Nemcsak azért, mert nagyobb fájdalom az a diplomás ember családjában, ha a gyermeket pénz hiányában nem tudják taníttatni, nemcsak azért, mert több garancia van benne, hogy helyét meg fogja állni, hanem azért is, mert az ilyen eljárás a társadalom szerkezetében kisebb zökkenőt és zavart jelent mint az ellentétes. A magasabb szellemi és erkölcsi kultúrát a család

nem szerzi máról-holnapra, az nemzedékek által gyűjtött kincs és a nemzet szempontjából is számottevő erő. Idővel egy-egy család belefárad a szellemi munkába, degenerálódik és lehanyatlík. A köznek semmiképen sem kötelessége, hogy ezt a folyamatot feltartóztassa — az elpusztult helyébe majd felnövekednek alulról új, életerős családok. De amikor erőszakos külső erő és nem belső gyengeség miatt jut bajba egy család, vagy egy osztály, — akkor a köz veszít vele, ha veszni hagyja.

Harmadik szempontunk a köz kötelezettsége kell hogy legyen. Sokat vitatott kérdés, hogy tekintetbe vegyük-e a diák-szociális válogatásnál a köz tartozásait, — hősi halottak, rokkantak, menekültek, köztisztviselők gyermekeivel szemben.

Nagyon méltányos, hogy azok a gyermekek, akiknek szülei életüket vagy vagyonukat áldozták a hazáért, előnyben részesüljenek — és pedig különösen akkor, ha diplomás szülők gyermekei. Hiszen ha a hadiárva atyja nem esett volna el, akkor taníttatta volna gyerekeit! A köz tartozik ennek a gyerekek a tanulási lehetőséggel. „Lejáratjuk és nevetségessé tesszük az önfeláldozó hazafiságot, ha ilyen esetekben nem vesszük tekintetbe“, — mondja az egyik párt.

A másik párt azzal érvel, hogy éppen azzal tesszük nevetségessé a hazafiságot, ha annak nevében előnyben részesítünk egy tehetségtelen gyereket, a tehetségesebb, érdemesebb rovására. A hadiárvák ügye szociális kérdés — a diáksegítés viszont kulturális, kérdés. Az államnak és társadalomnak más úton kellene lerónia hálóját a hadiárvák, rokkantakkal szemben.

E sorok írója úgy véli, hogy ha az állam és társadalom valóban abban a helyzetben volna, hogy más úton tudná leróni hálóját, akkor ezt a gondolatot ki lehetne kapcsolni a diáksegítés ügyéből, éppúgy, ahogy a köztisztviselők gyermekeinek sem kellene tandíj-kedvezményt adni, ha e köztisztviselők megfelelő fizetést élveznének. De tudjuk, hogy ez nincs így és tudjuk, nem ignorálhatjuk, hogy az állam és társadalom nem tudják teljes mértékben teljesíteni kötelezettségeiket a háború áldozataival szemben. Ezért amikor az állam, a köz ad valamit és jelentkezik valaki, akinek az állam és a köz tartozik, szent és becsületbeli tartozással nem mondhatja jó lélekkal, hogy „én nem ebből a zsebemből tartozom, amiben van valami, hanem a másikból, amiben nincs semmi, ott kereskedjél“!

De szelekciós szempontok is vannak itt. Ahogy a szellemi kultúrának van tradíciója, úgy van tradíciója a jellemnek, becsületnek, kötelességtudásnak, magyar érzésnek és áldozatos hazafiságnak is. Az, hogy egy jelentkező hadiárva vagy rokkant, menekült vagy köztisztviselő atya gyermeke, legtöbb esetben komoly garanciát jelent éppen abból a szempontból, ami egyébként a legnehezebben fogható meg — erkölcsi szempontból — magyarság, nemzeti érzés szempontjából. Mindezen szempontok tekintetbe vételével felvetjük itt egy pontozási rendszer gondolatát. E szerint a felvételre való érdemesség megállapításánál előnyben volnának részesítendőek azok, akik az alábbi körülményekre hivatkozhatnak. Ezek a feltételek fontosságuknak megfelelő pontszámot kapnának.

Tiszta jeles érettségi bizonyítvány	15pont
Maximálisan jól sikertűl versenyvizsga, vagy pszichológiai vizsgálat eredménye	10 „
Diplomás atya	3 „
„ anyja	3 „
Hősi halott, vagy teljesen keresetképtelen atya	hadirokkant 5 „
Rendkívül nehéz anyagi v. lakásviszonyok	5 „
Kettőnél több testvér (1-2-3-4)	4 „
Menekült v. hasonló katasztrófákon átment	család 3 „
Vagyontalan tisztviselő család	2 „

Hangsúlyozom, hogy ez a kísérlet nincsen kipróbálva csak a gondolat illusztrálására szolgáló s bő megvitatást igénylő rendszer, amely bizonyára kiegészítésre, javításra szorul. Ilyen szempontból kérem is mindazoknak véleményét és tanácsát, akik gyakorlatilag foglalkoztak diáksegítéssel.

A pontozási rendszer használatát nem képzelem úgy, hogy annak eredményéhez mindenkor mereven ragaszkodni kell — az inkább reális alapja lehetne a tárgyalásnak. A segélyeket, ösztöndíjakat stb. osztó bizottság előadója előre elkészítené a pontozást és azután ha a bizottság megokoltan érezné, hogy eltérjen az eredmények által megadott sorrendtől — ám tegye meg, de okolja is meg, hogy miért tette. Akármennyire kiegészíthető és javítható ez a pontozási rendszer, sohasem teheti teljesen feleslegessé az emberi ész és szív esetenként finoman mérlegelő mun-

káját. Az oktalan jószívúséggel, jogosulatlan protekcióval és különféle elfogultságokkal szemben mégis bizonyos gátat jelentene.

A helyes szelekció további feltétele a megfelelő válogatóbizottság. Ennek összeállításánál két elvet kell szem előtt tartani — azt hogy a bizottság ne legyen túlnagy és ne álljon homogén elemekből. Ha reálisan számolunk a fennálló szokásokkal, sajnos fel kell tennünk, hogy ahány bizottsági tag van, legalább annyi protekciós diák számíthat kedvezményre. Ezért a felvételi bizottságokat erősen meg kellene szorítani — 4—6 tag és egy előadó elvezethetik 5—600 kérvény felülbíráását is.

Homogén elemekből p. o. csupa tanárból vagy csupa hivatalnokból azért ne álljon a bizottság, mert félő, hogy egyoldalú értékelések alapján fognak válogatni. Egy-két tanár, állami vagy városi hivatalnok, az ifjúság egy képviselője és ezek mellett legalább egy szabad pályán lévő gyakorlati emberből kellene állnia a jó bizottságnak. Ügy férfiak, mint nők folyamódásait igyekezni kellene vegyes, férfiakból és nőkből álló bizottság elé vinni.

Mindezeknek ismerniök kell egy általános, országos érvényű elgondolást és azt venniök irányelvül — módosítva az egyes konkrét esetekből és a helyi viszonyokból folyó szükség szerint.

Ha egyesíteni tudjuk a diákszociális szerveket és intézményeket, ha a mostani rendszertelenség helyett elérjük, hogy működésük egységes alapelvek szerint történjék, ha meg tudjuk fogalmazni az alapelveket úgy, hogy ezek a szellemi vezérségre valóban legalkalmasabb anyag szelekcióját biztosítsák és ha ragaszkodni fogunk ezekhez az alapelvekhez, akkor nem kell félnünk attól, hogy a diákszociális gondoskodás a szellemi proletariátust fogja szaporítani.

Bobula Ida.